

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Захаржевської Аліни Анатоліївни
«Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук по
спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

У теперішній час концептуалізація сучасного бачення розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях знаходиться у колі найбільш актуальних наукових та практичних питань. Це пояснюється тим, що в існуючих умовах господарювання, яким притаманні гострі турбулентні коливання економічного простору, стрімкий поступ технологій, невинні скорочення періодів життєвого циклу товарів, галузевих ринків та технологій, поглиблення глобалізаційних процесів, інтеграційні трансформації, підприємства повинні бути налаштовані на усвідомлення ризиків й необхідності змін та їх постійне, структуроване і злагоджене впровадження. Отже, розвиток управління ризиками стає ключовою складовою усієї системи управління підприємства. Світовий досвід свідчить, що здатність своєчасно ідентифікувати й мінімізувати ризики та генерувати і впроваджувати необхідні перетворення є найважливішим фактором ефективного функціонування та стабільного розвитку сучасних телекомунікаційних підприємств. При цьому будь-які рішення щодо управління ризиками містять у собі протиріччя між прагненням телекомунікаційного підприємства як економічної системи зберегти стабільність, підвищити економічну стійкість з одного боку, і необхідністю постійного розвитку – з іншого. Дослідження, присвячені розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств відображають вище наведені протиріччя. Українська практика ведення бізнесу підтверджує, що для підтримки стратегічної економічної стійкості усім без винятку телекомунікаційним підприємствам необхідний дієвий механізм розвитку управління ризиками. Статистичні дані засвідчують загострення проблем, пов'язаних з забезпеченням інституційної стабілізації телекомунікаційних підприємств, основою якої виступає позитивна динаміка економічної доданої вартості та інших результативних показників фінансово-економічної діяльності. Адаже в умовах підвищеного динамізму бізнес-середовища соціально-економічна ефективність телекомунікаційних підприємств підтримується лише на основі дієвої системи упередженого реагування та проактивного впровадження адекватних методів управління ризиками. З огляду на все вищезначене, розробка теоретико-методологічної концепції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях, спрямованої на удосконалення та гармонізацію процесів розвитку управління ризиками, створює широку платформу для наукового пошуку та дискурсу. У зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження

Захаржевської А.А. є актуальною, теоретично і практично значимою та своєчасною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертант приймала участь у виконанні плану науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту Менеджменту та підприємництва Державного університету телекомунікацій за темами: «Методичні підходи щодо формування та реалізації сталого розвитку галузі зв'язку, інформації та інформатизації» (№0114U002053, 2014-2019 рр.) – в межах якої, запропоновано напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в реаліях сьогодення; «Методологічні засади побудови процесно-орієнтовного підприємства телекомунікацій» (№0114U001500, 2014-2019 рр.) – в межах якої, умотивовано особливості, завдання й механізм управління ризиками телекомунікаційних підприємств й наукові підходи щодо діагностики його результативності та «Інноваційні засади розвитку телекомунікаційних підприємств» (№ 0120U100021, 2020-2024 рр.) – в межах якої обґрунтовано стратегічний портфель розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях. Результати наукових досліджень відображені у розділах наукового звіту із зазначеної теми, підготовлених дисертантом індивідуально.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій здобувача

Достовірність, виваженість та обґрунтованість висновків і рекомендацій, отриманих здобувачем у ході дослідження, визначається сукупністю викладених наукових результатів. Форма представлення результатів дослідження свідчить про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та вміння працювати з науковим матеріалом. В ході дослідження автором опрацьовано 204 найменувань бібліографічних джерел, що представляють собою чинні законодавчі та нормативно-правові документи, літературні джерела та перелік наукових публікацій автора з теми дослідження.

Опрацьовано значний масив даних, представлених в основному тексті дисертації та додатках до роботи. Теоретичною і методичною базою дослідження є положення вітчизняної та зарубіжної економічної науки від часу формування класичних економічних теорій та теорій управління до сучасних наукових розробок визнаних вітчизняних і зарубіжних науковців, що присвячені проблемам розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

Мета та завдання дисертаційного дослідження відповідають темі роботи та не суперечать висновкам, здійсненим у процесі дослідження. Дисертація характеризується змістовністю, логічністю та структурованістю викладення матеріалу.

Теоретичною та методичною основою дисертаційної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи досліджень, які ґрунтуються на сучасних

наукових економічних концепціях, а також сукупність сучасних методів дослідження, зокрема: метод дедукції (для формування логічної структури роботи у взаємозумовленості та взаємозв'язку її складових частин з предметом, об'єктом, метою та завданнями дослідження, метод індукції (при формуванні загальних висновків проведеного дослідження), метод наукової абстракції та теоретичного узагальнення – для визначення економічної сутності понять та дефініцій, діалектичний метод – для дослідження еволюції підходів, метод аналізу, синтезу і експертних оцінок – для розробки методичного забезпечення діагностики, виявлення тенденцій розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, метод порівняння, ранжування та ієрархій – для діагностики та порівняння стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, особливостей їхньої реалізації та фільтрації, ситуаційний підхід – для визначення основних напрямів щодо активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств; багатовимірний факторний аналіз – для визначення ключових чинників впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств та опрацювання пропозицій щодо етапності проведення діагностики, розрахунково-конструктивний (при обґрунтуванні прогнозу рівня результативності управління стратегічними змінами телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації та порівнянні прогнозних і фактичних результатів), табличний, діаграмний і графічний (при оцінюванні макро- і мікросередовища), економіко-статистичний (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків), сценарний (для модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах), кореляційних взаємозалежностей (при визначенні щільності між чинниками впливу й економічними показниками діяльності телекомунікаційних підприємств), метод математичного моделювання (для оптимізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств) та інші методи дослідження економічних та управлінських процесів і явищ.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, офіційні дані міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, статистична та фінансова звітність досліджуваних телекомунікаційних підприємств, наукові розробки та рекомендації міжнародних організацій й вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-довідкова література, експертні оціночні судження аналітиків, фахівців і спеціалістів телекомунікаційної сфери, інформаційні ресурси мережі Internet, а також авторські узагальнення, розрахунки та спостереження.

У першому розділі змістовно та логічно розкривається понятійно-термінологічний апарат, зокрема розкрито сутність розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, встановлено особливості й опрацьовано концепт формування механізму та удосконалено наукові підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

У другому розділі ідентифіковано сучасний стан й виявлено тенденції розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, здійснено оцінку ключових чинників впливу та ефективність розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

У третьому розділі дисертаційної роботи суттєвим науковим результатом вважаємо обґрунтовані напрями активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, розроблені наукові підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах та запропонований пул стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах.

Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки і практичні рекомендації мають високий рівень обґрунтованості, що підтверджується опрацюванням значного обсягу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертаційної роботи, використанням реальних статистичних даних та інформаційних джерел, застосуванням як загальнонаукових, так і специфічних методів наукового дослідження.

Висновки, отримані автором у ході виконання дисертаційного дослідження, є достовірними та містять положення наукової новизни. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів зумовлюється їхньою апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями в науково-спеціалізованих виданнях, а також документацією, яка підтверджує впровадження практичних результатів дослідження в господарську діяльність телекомунікаційних підприємств.

4. Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів

Серед досягнень дисертанта слід відмітити те, що отримані результати характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть дисертаційного дослідження.

Зокрема, обґрунтовано наукові положення щодо формування унікальної траєкторії розвитку управління ризиками для кожного телекомунікаційного підприємства, які на відміну від існуючих враховують специфіку його організаційного дизайну, обсяги діяльності, рівень диджиталізації, вплив ризикоформуючих чинників, конкретизують площини витоків загроз та ризиків, що забезпечить обґрунтованість, об'єктивність і своєчасність прийняття адекватних управлінських заходів, сприятиме пошуку стратегічних альтернатив та імплементації превентивних управлінських рішень щодо мінімізації чи уникнення ризиків.

Цікавими вважаю запропоновані методичні підходи до діагностики розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які на відміну від існуючих, обґрунтовують організаційний контур й релевантність її здійснення з використанням ключових макро-, мезо- і мікро чинників, які впливають на розвиток управління ризиками на основі 4-ох елементної системи показників та розрахунків таксономічних індикаторів й критеріальної оцінки рівня розвитку з відповідними оціночними індексами, що дає змогу окреслити динаміку змін досліджуваних наборів показників, побудувати

ієрархічну мультимодульну карту ризиків та визначити ефективність розвитку управління ризиками в телекомунікаційному підприємстві.

Доцільними є розроблені наукові підходи до формування антисипаційного управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, що ґрунтуються на слабких та латентних сигналах щодо потенційних деформацій внутрішнього та коливань зовнішнього середовища і охоплюють усі бізнес-комбінації підприємства для виявлення загроз, ризиків та ресурсних можливостей у будь-який часовий період та враховують альтернативні сценарії розвитку ризикових процесів задля забезпечення максимальної готовності підприємства до кожного із сценаріїв.

На особливу увагу заслуговує науково-організаційний підхід до формування пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, базисом яких є: гармонізація поєднання прибутку і величини ризику; максимум позитивних ефектів; оптимальна волатильність та ймовірність позитивного результату, що дозволило розробити кватровекторну модель розвитку управління ризиками на телекомунікаційних підприємствах та модель взаємозв'язку «стратегічні наміри-ризик» на принципах відновлення: 3В «Build Back Better» і 3Р «Priority of Private Providers», з уточненням особливостей розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств на даний момент, а саме: ризики, пов'язані з воєнним та післявоєнним відновленням, ризики реструктуризації, модернізації та розвитку, інвестиційні ризики, комплаєнт ризики, ІТ – ризики.

Авторським здобутком вважаю удосконалені методичні підходи до модернізації механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах на основі поєднання та ієрархічного структурування контрольно-дозвільної комплаєнс-функції та запровадження проактивних методів управління, що притаманні управлінню ризиками на підґрунті антиципації та його інтеграції в загальне управління телекомунікаційного підприємства з врахуванням організаційної структури, поведінки, культури й бізнес-контексту, що є динамічним та ітеративним процесом.

В дисертаційній роботі також удосконалено концепт побудови механізму розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах, принциповою відмінністю якого є врахування особливостей їх функціонування у системному зрізі (забезпечує цілісність механізму як системи з визначеною структурою (цілі, ресурси, засоби, процеси, способи), процесному зрізі (гарантує безперервність застосування адаптаційних заходів підприємства) й ситуаційному зрізі (сприяє постійному моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища з метою виявлення закономірностей і визначення характеру поведінки підприємства у відповідній ситуації) із включенням управлінської, функціональної, процесної, контрольної субсистем й відповідних технологічних, економічно-фінансових, організаційних, інформаційних, нормативно-регламентних інструментів й важелів та методів управління ризиками.

Являють наукову новизну також пропозиції щодо уточнення системи принципів активізації розвитку управління ризиками з урахуванням специфіки

телекомунікаційних підприємств, яка включає загально-управлінські, загальні принципи ризик-менеджменту та специфічні для телекомунікаційних підприємств принципи, що дало змогу побудувати трикутник напрямів активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, які взаємопов'язані між собою та охоплюють стадії процесу управління ризиками, використання яких сприятиме пошуку драйверів та своєчасному коректуванню напрямів активізації розвитку управління ризиками та методичного інструментарію до побудови й конкретизації ієрархічної мультимодульної карти ризиків з використанням інтерв'ю, анкетування, формалізованих і неформалізованих опитувальників, спеціально зібраної інформації, досліджень тенденцій галузі, економічного моніторингу звітів підприємства тощо, що дозволяє наочно продемонструвати місце, роль і значення конкретного ризику, сприяє якісній ідентифікації й систематизації ризиків підприємства за пріоритетами, вагомістю, інтенсивністю, виявленню критичних чи катастрофічних ризиків, визначенню контурів управлінського впливу та ресурсних можливостей, окресленню часових горизонтів і пріоритетів, розробці альтернативних сценаріїв, прогнозів та плану заходів і моделюванню, що дасть змогу організувати відповідну команду, генерувати стратегічні конкурентні переваги й забезпечити економічну сталість функціонування телекомунікаційних підприємств до агресивних впливів зовнішнього оточення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних пропозицій та рекомендацій що можуть використовуватися державними владними структурами під час підготовки проектів нормативно-правових актів щодо розвитку та регулювання телекомунікаційної сфери України, а також телекомунікаційними підприємствами для розвитку управління ризиками в нових економічних реаліях.

Основні положення та пропозиції дисертаційної роботи у частині методичного інструментарію комплексного оцінювання результативності управління ризиками при формуванні своєї стратегії використало підприємство ТОВ «Воля-кабель» (довідка № 4-72/38 від 16 червня 2022 р.). Результати дослідження щодо розробки методичних підходів до діагностики управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях, що окреслюють фінансові, організаційні, технологічні, інформаційні й безпекові аспекти, та поєднують різні аспекти кількісних та якісних оцінок, а також враховують швидкоплинність змін і коливань внутрішнього та зовнішнього середовища і суттєво підвищують об'єктивність прогнозів у певному часовому горизонті, і які дозволили адекватно скорегувати економічну політику, забезпечити ефективність ухвалених управлінських заходів щодо проведення забезпечення ризикозахищеності у ТОВ «Лайфселл» (довідка № 314-4/871 від 15 грудня 2021 р.). Рекомендації щодо пріоритетних напрямів активізації розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств за викликів сьогодення, обґрунтування наукового підходу до оцінки результативності розвитку управління ризиками

телекомунікаційних підприємств та розробленої системи заходів були прийняті для впровадження в діяльність ПАТ «Укртелеком», що сприяло підвищенню рівня прибутковості, конкурентоспроможності, ризикозахищеності та результативності діяльності підприємства (довідка № № 642-12/7973 від 17 листопада 2021 р.).

Отримані наукові результати дисертаційної роботи та опубліковані у фахових виданнях статті використовуються в навчальному процесі Інституту менеджменту та підприємництва Державного університету телекомунікацій при написанні кваліфікаційних наукових (курсівих, бакалаврських, магістерських) робіт, а також при викладанні таких навчальних дисциплін: «Управління ризиками», «Антикризовий менеджмент», «Стратегічний менеджмент», «Сучасний ринок ТК» (довідка за № 35/962 від 1.11.2022 р.).

З огляду на значимість для науки і практики отриманих автором результатів, дисертаційну роботу слід віднести до дослідження, яке вирішує актуальну проблему щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

5. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 23 наукових працях, з яких 2 статті – у міжнародних наукометричних виданнях Scopus, 10 статей – у міжнародних наукометричних виданнях, та 11 тез наукових доповідей. Опубліковані автором статті в повній мірі відображають наукову новизну результатів дисертаційного дослідження та їх сутність, а результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах. Таким чином, можна стверджувати, що наукові положення дисертації здобули належну та достатню апробацію результатів дисертаційної роботи.

6. Оцінка викладення й оформлення дисертації

Дисертація містить анотацію і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 204 найменувань, 21 додатку. Загальний обсяг дисертації становить 266 сторінок комп'ютерного друкованого тексту, 20 таблиць, 42 рисунки, 70 математичних формул.

Логіка досліджень Захаржевської А.А., використані нею методичні засади обґрунтування положень та висновків, підтвердження результатів довідками різних за ієрархією підприємств і організацій, апробація на конференціях і наукових зібраннях основних висновків по дисертаційній роботі, дає підстави для ствердження про достовірність одержаних результатів. Дисертація виконана українською мовою, оформлена у повній відповідності з вимогами, є завершеною науково-дослідною роботою, виконана на високому науково-теоретичному рівні, відзначається логічністю

побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, науковим стилем подачі матеріалу, містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються як в основній частині дисертації, так і винесені у додатки. Зміст автореферату достатньо повно розкриває основні положення дисертаційної роботи, отримані автором нові наукові результати, висновки та рекомендації, є ідентичними з основними положеннями дисертації. Автореферат оформлений згідно з вимогами та у стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі. Позитивно оцінюючи роботу в цілому слід зауважити, що вона має певні недоліки і дискусійні положення.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

До тексту і змісту дисертації є деякі зауваження, а саме:

1. Дисертаційна розробка істотно б виграла, якби була запропонована методика оцінки впливу ключових ризиків телекомунікаційного підприємства на його конкурентні переваги, що базується на порівняльному аналізі існуючих методик та стандартизованому наборі зв'язків ринкової комунікації підприємства та його власних можливостей.

2. Телекомунікаційні підприємства різноманітні, тому варто було б здійснити аналіз взаємодії факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та їх впливу на рівень розвитку управління ризиками у розрізі малих, середніх та великих підприємств та у зрізі специфіки їх діяльності.

3. Автор у своєму дослідженні досить ґрунтовно зосередилася на оцінці ефективності управління ризиками на прикладі досліджуваних телекомунікаційних підприємств, але щодо пропонуваного заходів підвищення ефективності, то вони наведені у неповному обсязі.

4. На наш погляд, невиправдано лаконічно розглядається такий аспект, як виявлення зовнішніх та внутрішніх, макро і мікро чинників впливу на формування та дієвість пулу стратегічних орієнтирів розвитку управління ризиками в телекомунікаційних підприємствах в контексті вимірів сьогодення. Не встановлені індикатори та орієнтири бажаного рівня стратегічного розвитку управління ризиками для досліджуваних телекомунікаційних підприємств.

5. Мало уваги автор присвятив розгляду проблем щодо удосконалення компетентнісної складової розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств, актуальність якої зростає.

Висловлені дискусійні положення та зауваження щодо наявності певних недоліків у дисертаційній роботі, тим не менш, не знижують її якість, що дозволяє вважати її довершеною науковою працею.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота А.А. Захаржевської являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень обґрунтовані теоретико-методичні

засади і розроблені практичні рекомендації які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Аналіз роботи засвідчує, що дисертант володіє достатніми навичками для вирішення наукових задач, що є суттєвими для розв'язання науково-практичного завдання – поглиблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-організаційних рекомендацій щодо розвитку управління ризиками телекомунікаційних підприємств в нових економічних реаліях.

На підставі аналізу дисертаційного дослідження вважаю, що подана до захисту дисертаційна робота Захаржевської Аліни Анатоліївни на тему: «Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств», відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, внесеними Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р. Зауваження, що наведені у відгуку, не зменшують науково-теоретичну, методичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

Зміст дисертаційної роботи «Розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств» відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а її автор Захаржевська Аліна Анатоліївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту підприємств
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
Міністерства освіти і науки України, м. Київ

В.В. Дергачова

Підпис Дергачової В.В. засвідчую:

